

mentor student group» for tutor of student group. Organization of the workshop involved the Department of Pedagogy and educational center of cultural, educational and social work NUBiP Ukraine. In our university repeatedly asked members of other universities in Ukraine to help in organizing a workshop for mentors to share experiences and research and teaching materials developed in Ukraine NUBiP.

In further we plan to perfect work of seminar for tutors, taking into account them to suggestion and to renew the executable educational code of seminar due to the pressing questions of theory and methodology of educator work.

Tutor, educator work, student group.

УДК 378. 147:371.383:378.4.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Т.Ф. Мельничук, кандидат педагогічних наук

Стаття присвячена питанню реалізації культурно-просвітницької роботи у вищих навчальних закладах. Визначено педагогічні умови забезпечення даного напрямку діяльності зі студентами, а саме такі: 1) гуманізація виховного середовища; 2) формування у студентів потреби у творчій самореалізації; 3) організаційне забезпечення проведення культурно-просвітницької роботи; 4) готовність науково-педагогічних працівників до здійснення культурно-просвітницької роботи серед студентів. На базі Національного університету біоресурсів і природокористування України досліджено рівень забезпечення останньої з перелічених умов.

Культурно-просвітницька робота, педагогічні умови, вищий навчальний заклад, студент, виховання.

Реформування соціально-економічної і політичної систем України, передбачає багатофункціональну перебудову всіх сфер діяльності, в тому числі, і в освіті, яка потребує змін в організації та у змісті сучасного педагогічного процесу. З огляду на це, важливе місце посідають питання підготовки фахівців з урахуванням суспільних вимог сьогодення. Провідну роль в цьому має відігравати діяльність вищих навчальних закладів, спрямована не лише на передачу студентам професійних знань, умінь та навичок, розвитку їх мислення, а й формування у них високої загальної художньої-естетичної культури, розвиток фізично і морально здорової особистості з високим рівнем громадянської самосвідомості, яка шанобливо ставиться до своєї країни та її героїв, вільно володіє рідною мовою

та мовами міжнародного спілкування, мислить і діє керуючись принципами ноосферогенезу. Цьому покликана сприяти культурно-просвітницька робота педагогічного колективу, яка на сьогодні у більшості вищих навчальних закладів має стихійний, не достатньо організований, безсистемний характер. Для усунення цього недоліку у ВНЗ з метою успішної реалізації культурно-просвітницької роботи слід забезпечити розробку і впровадження певних педагогічних умов.

Зазначимо, що організованому здійсненню культурно-просвітницької роботи сприяє дотримання законодавчих, нормативно-правових документів, у яких наголошується на необхідності створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості» [3].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури можна зазначити, що дослідники приділяють певну увагу питанням культурно-просвітницької роботи у ВНЗ. Значною мірою в літературних джерелах представлені методичні рекомендації із проведення окремих форм роботи даного напрямку у ВНЗ. Так, зокрема, Л. Кудряшова розкриває соціально-психологічні особливості психокорекційного впливу культурно-просвітницької роботи на розвиток особистості; М. Дебич аналізує культурно-виховну діяльність як складову гуманізації навчально-виховного процесу у вищій школі; В. Руденко наголошує на важливості культурологічної спрямованості вищої освіти та розкриває особливості процесу її проектування. О. Музальов досліджує культурологічне становлення особистості майбутнього фахівця у процесі навчально-виховної діяльності. О. Винославська, С. Смирнов та ін. розглядають проблему організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів. Проте, у згаданих та інших наукових працях, недостатня увага приділяється виділенню та впровадженню педагогічних умов, які забезпечують ефективну реалізацію цілі, завдань та основних напрямів культурно-просвітницької роботи. Саме тому метою статті є визначення й обґрунтування основних педагогічних умов, що сприяють підвищенню ефективності культурно-просвітницької роботи.

Відзначимо, що під педагогічними умовами розуміють обставини, які впливають (прискорюють чи гальмують) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [5; 97]; це «сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей його здійснення, що забезпечують успішне досягнення поставленої мети» [4; 212]. В контексті нашої роботи, під педагогічними умовами розуміємо спеціально створені й впроваджені в педагогічну практику фактори, які сприяють ефективній реалізації культурно-просвітницької роботи зі студентами.

За радянських часів вважалось, що культурно-просвітницький напрям діяльності характерний не освітнім установам. Це були клубні заклади, парки культури і відпочинку, телебачення і радіо, музеї, театри, масові бібліотеки, творчі союзи і громадські об'єднання. Нині серед науко-

вців відбувається зміна поглядів на дану проблему, в зв'язку з чим, наше дослідження буде спрямоване на розгляд культурно-просвітницької роботи як невід'ємної складової педагогічної діяльності у цілому, спрямованої на розвиток загальної культури особистості.

Головною метою культурно-просвітницької роботи є всебічний особистісний розвиток студента, формування ціннісних орієнтацій та потреби в духовно-естетичному самовдосконаленні засобами музичного (вокального, хорового), хореографічного та театрального мистецтва, створення умов для набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, незалежно від етнічної приналежності, формування особистих рис громадянина України, розвиненої духовності, фізичної досконалості, розумової, моральної, художньо-естетичної, правової, політичної, трудової, екологічної культури, створення умов для реалізації творчого потенціалу особистості вихованця. Запорукою успіху культурно-просвітницької діяльності у ВНЗ є віра у сили студента, в його індивідуальні можливості, обдарування, неповторність кожного таланту та набуття ним соціального досвіду.

Вищі навчальні заклади працюють на перспективу. Їх випускники покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Вони мають усвідомлювати, що наукові знання, найновіші виробничі технології мають сенс лише за умов, коли вони спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості їх носіїв. Кожен фахівець повинен розуміти, завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть сприяти людському розвитку [7; 103]. Тому першою педагогічною умовою забезпечення культурно-просвітницької роботи зі студентами є гуманізація виховного середовища ВНЗ, основою якої є визнання людини як особистості, її права на свободу, реалізацію її можливостей. Дана педагогічна умова передбачає орієнтацію на забезпечення творчого, емоційно насиченого співжиття студентів, де реалізуються їх сили, здійснюється самовизначення особистості, морально-ціннісний і життєвий вибір, підбирається коло осіб для змістовного спілкування. У сучасних складних економічних умовах людина, яка спрямована на самореалізацію, на неухильне розширення і поповнення знань, на творче перебудування на пряму і змісту своєї діяльності, у зв'язку з вимогами часу, може вважатися захищеною і у соціальному відношенні [6; 148]. Науковці у своїх дослідженнях зазначають, що людина у своїй праці створює не тільки культуру, а й антикультуру, є не тільки творцем, а руйнівником самої себе. Студентська молодь для самоствердження, самореалізації не завжди обирає схвалювані суспільством і сприятливі для саморозвитку та самовдосконалення форми їх прояву. Тому забезпечення процесу педагогічно спрямованої творчої самореалізації студентів під час навчання у ВНЗ є одним з найголовніших завдань культурно-просвітницької роботи. Важливо у здійсненні культурно-просвітницької роботи на гуманістичних засадах враховувати особливості студентського віку. Це період сприятливий для формування багатьох психічних функцій і розвитку інтелектуальних можливостей людини. Перед культурно-просвітницькою роботою постає завдання

не тільки духовно-моральної і функціональної підготовки студентів до професійної діяльності, але й створення оптимальних умов для актуалізації і реалізації особистісного потенціалу кожного з них.

Гордієнко Н.Н. зазначає, що культура студентів відображає міру їх приєднання до вищих людських цінностей, включення у сферу морально-емоційних хвилювань іншого. Самореалізація студентів пов'язана з активною інтелектуальною, духовною діяльністю, з їх свободою як джерелом творення нової реальності [2; 271].

Другою педагогічною умовою реалізації культурно-просвітницької роботи у ВНЗ є формування у студентів потреби у творчій самореалізації. Молода людина мусить усвідомити, що навчання забезпечує їх професійне становлення, при цьому загальнокультурна компетентність, в основному, формується у процесі самореалізації та при активній участі у різних формах культурно-просвітницької роботи. Студент сприймаючи і осмислюючи зміст і форми культурно-просвітницької роботи, має усвідомити її важливість у розвитку власної особистості, соціального і професійного становлення.

Під потребою ми розуміємо відображення у свідомості бажаності чого-небудь у певний момент, що спонукає психічну активність людини, пов'язану із досягненням нею цілей. Особистість може бути активною не тільки тому, що їй треба дещо спожити, але й тому, що їй треба дещо створити. Потреба у творчості – це націленість людини на діяльність, продуктом якої є нова якість. Самореалізація студента у культурно-просвітницькій роботі передбачає його творчість. Втілення потреби творчої самореалізації відбудеться за умов формування відповідного наміру. Намір виникає на базі потреби, яка не може бути задоволеною прямо й потребує цілого ряду проміжних ланок, тобто коли ціль діяльності віддалена, а її досягнення відтерміноване. Важливо при формуванні потреби у творчій самореалізації враховувати такі характеристики особистості як її спрямованість, система ціннісних орієнтацій, життєва стратегія, життєвий вибір, ступінь адаптованості до оточуючого середовища. Про самореалізацію можна говорити тільки тоді, коли мета діяльності, від здійснення якої людина отримує задоволення, сприймається нею як особистісна цінність. Свідоме формулювання особистістю мети власної діяльності є необхідною умовою творчої самореалізації. Єдине, що доречно робити педагогу, – «це на практиці переконати молоду людину, що лише особистість як суб'єкт вільної і морально-відповідальної дії, вчинку та особистісні відносини складають сферу вищих суспільних цінностей...»[1; 24]. Решта залежить від самого студента, здійсненого ним вибору на користь активної творчої самореалізації. Науково-педагогічний працівник лише підводить молоду людину до відповідного вибору.

Третьою педагогічною умовою є організаційне забезпечення проведення культурно-просвітницької роботи. Чим передбачається створення колективних суб'єктів реалізації напрямів культурно-просвітницької роботи, спрямування їх зусиль на освоєння змісту, організаційних форм і методів роботи, орієнтованих на залучення студентів до суспільно-корисної

та художньо-естетичної творчості. При цьому значну увагу слід приділяти розвитку громадських просвітницьких організацій, клубів за інтересами, студій гуртків. Важливе значення має створення дієвих форм студентського самоврядування на рівні університету, факультету, студентських гуртожитків, академічних груп тощо. Форми культурно-просвітницької роботи – це організаційне поєднання засобів та методів впливу, а також поєднання людей за ідейно-тематичним задумом заходу. Це організаційний бік існування і вираження змісту. Культурно-просвітницька робота у ВНЗ характеризується різноманітністю форм її проведення, зокрема, це організація тематичних вечорів, вечорів відпочинку, гуртків художньої самодіяльності, відвідуванні виставок, музеїв, театрів, оглядів та конкурсів художньої самодіяльності, залучення до просвітницької діяльності наукових бібліотек та ін. Усі форми і методи культурно-просвітницької роботи потрібно підпорядкувати основній меті її здійснення з охоплення відповідних її напрямів (розумовий, моральний естетичний, громадянсько-патріотичний, фізкультурно-оздоровчий, екологічний, фізичний, господарсько-економічний та інші). Механізм реалізації культурно-просвітницької діяльності у ВНЗ може передбачає координацію зусиль Міністерства освіти й науки України, органів влади та місцевого самоврядування, професорсько-викладацького і студентського складу вищого навчального закладу, представників громадських організацій, засобів масової інформації. Ефективна реалізація культурно-просвітницької роботи у ВНЗ передбачає: розробку плану дій щодо організації проведення культурно-просвітницької діяльності; підготовку організаційно-методичного забезпечення, вивчення та узагальнення досвіду організації культурно-просвітницької діяльності у ВНЗ; сприяння активному обміну теоретико-методологічними аспектами системи виховання, новими підходами, формами і методами культурно-просвітницької діяльності.

У ВНЗ культурно-просвітницька робота повинна координуватися компетентними структурами, де працюють підготовлені фахівці; бути внесеною до плану дій структурних підрозділів; конкретизуватись у діяльності наставників (кураторів) академічних груп; розглядатись на засіданнях педагогічних та вчених рад ВНЗ.

Особлива роль у культурно-просвітницькій діяльності покладається саме на органи студентського самоврядування, серед основних завдань яких: реалізація громадянських прав студентів; формування у них ініціативи та почуття відповідальності за доручену справу; прищеплення молоді вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми; організація змістовного дозвілля молоді; розвиток організаційних здібностей студентів їх лідерських якостей.

Четвертою педагогічною умовою ефективною реалізації культурно-просвітницької роботи серед студентів є готовність науково-педагогічних працівників до її здійснення. В основі цієї педагогічної умови лежить поняття «готовності до певної діяльності». Так, С. Максименко вважає, що готовність є станом мобілізації психологічної і психофізіологічної систем людини, які забезпечують виконання відповідних дій [8, с. 137-138]. Часто

виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: *операційний* – володіння певним набором способів дії, знань, умінь і навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; *мотиваційний* – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); *соціально-психологічний* – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, уміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів; *психофізіологічний* – готовність систем організму діяти в одному напрямку.

У нашому дослідженні будемо виділяти два аспекти готовності науково-педагогічних працівників до проведення культурно-просвітницької роботи серед студентів: психологічний і методичний. Психологічний передбачає: вмотивованість педагога щодо здійснення культурно-просвітницької роботи серед студентів; усвідомлення ним важливості підвищення загальнокультурного рівня особистості студента його поінформованості, збагачення ерудиції тощо; розуміння педагогом відповідальності за якість здійснення культурно-просвітницької роботи, що позначається на гармонійному розвитку особистості вихованця. Методичний аспект включає оволодіння організаторськими, комунікативними вміннями та навичками здійснення культурно-просвітницької роботи, наявність знань про її мету, зміст, напрями, функції, форми і методи, особливості їх застосування, педагогічні умови. У цілому готовність науково-педагогічних працівників до здійснення культурно-просвітницької роботи та підвищення загальнокультурного рівня особистості – це не тільки знання, мотиви, вміння та навички, майстерність, а й визначена спрямованість педагога.

У процесі експериментальної роботи нами було виявлено окремі аспекти готовності науково-педагогічних працівників ВНЗ до здійснення культурно-просвітницької роботи. Завдяки анкетному опитуванню, проведеному в Національному університеті біоресурсів і природокористування України встановлено, наскільки науково-педагогічні працівники обізнані зі змістом, напрямками, функціями культурно-просвітницької роботи. Чи усвідомлюють необхідність її здійснення в аграрному ВНЗ? Для цього нами було опитано 46 наставників академічних груп I курсів. Шляхом анкетування наставникам запропоновано висловити свою думку з приводу розуміння поняття «культурно-просвітницька робота». Як свідчать результати, 8% (4 особи) не змогли дати відповідь на це запитання. 74% (34 особи) дали наближене до суті відповіді на запитання. 18% (8 осіб) – дали визначення поняттю «культурно-просвітницька робота». На запитання «Чи існує, з Вашої точки зору, потреба у здійсненні культурно-просвітницької роботи серед студентської молоді?» отримали відповіді: «Так» – 38 осіб; «Не задумувався над цим» – 4 особи; «Ні» – 4 особи. На запитання «Хто, на Вашу думку, повинен займатися культурно-просвітницькою роботою серед студентів?» отримано наступні відповіді респондентів: «Кафедра культурології» – 16 осіб; «Науково-педагогічні працівники, які проводять заняття в рамках певної дисципліни» – 5 осіб; «Студентське самоврядування» – 7 осіб; «Наставники академічних груп»

– 14 осіб. Також наставники зазначили, що важлива роль у цьому процесі належить державі та суспільству (4 особи).

Таким чином, виявлено, що знання науково-педагогічних працівників про культурно-просвітницьку роботу носять поверховий характер. Тільки 19 осіб (41%) вважають, що проблемою проведення культурно-просвітницької роботи серед молоді повинні займатися саме науково-педагогічні працівники. Позитивним є те, що більшість науково-педагогічних працівників (82%) розуміють необхідність здійснення культурно-просвітницької роботи як важливого фактору забезпечення гармонійного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Отже, для ефективного здійснення культурно-просвітницької роботи у вищому навчальному закладі потрібно забезпечити такі педагогічні умови як гуманізація виховного середовища ВНЗ на основі визнання людини як особистості, її права на свободу, реалізацію можливостей – передбачає орієнтацію на потреби, інтереси, вікові та індивідуальні особливості студентів, забезпечення їх творчого, емоційно насиченого співжиття, в ході чого буде розкрито індивідуальність вихованця; формування у студентів потреби у творчій самореалізації – актуалізація у молоді потреби у творчості як спрямованості особистості на продукування нової якості, включення студентів до різних форм культурно-просвітницької роботи, органів студентського самоврядування, громадських просвітницьких організацій тощо; організаційне забезпечення проведення культурно-просвітницької роботи – включає створення колективних суб'єктів здійснення культурно-просвітницької роботи, спрямування їх зусиль на освоєння змісту, організаційних форм і методів роботи, орієнтованих на залучення студентів до суспільно-корисної та художньо-естетичної творчості (громадські просвітницькі організації, студентське самоврядування, клуби за інтересами, студії, гуртки тощо); готовність науково-педагогічних працівників до здійснення культурно-просвітницької роботи серед студентів – виділено два її аспекти: психологічний (знання сутності, мети, напрямів і змісту культурно-просвітницької роботи, усвідомлення науково-педагогічним працівником важливості культурно-просвітницької роботи для гармонійного розвитку особистості студента, вмотивованість до здійснення цієї роботи), методичний (володіння методиками організації культурно-просвітницької роботи).

Перспективи подальших досліджень полягають у побудові та обґрунтуванні моделі реалізації культурно-просвітницької роботи у ВНЗ природничого та аграрного спрямування.

Список літератури

1. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2-х кн. – К. : «Либідь», 2003. – Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади. – 344 с.
2. Гордиенко Н.Н. Индивидуально-психологические особенности студентов, осваивающих технические и гуманитарные специальности // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – СПб., 2007. – № 15 (39). – С. 267-271.
3. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база. – К. : КНТ, 2006. – С. 40 – 93.

4. Корницька Ю.А. Педагогічні умови виховання у студентів технічних ВНЗ соціальних цінностей // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2011. – № 6-7. – С. 212.

5. Краткий психологический словарь / [сост. Л.А. Карпенко; под. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – Ростов н / Д. : Феникс, 1998. – 512 с.

6. Кривошеєва Г. Творча самореалізація студентів гуманітарного напрямку підготовки як педагогічна проблема // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Випуск LV. – Частина II. : Слов'янськ, 2011.

7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник. – 2005. – 485 с.

8. Максименко С. Д. Готовність до діяльності / С. Д. Максименко // Енциклопедія освіти / НАПН України / головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С.137-138.

Статья посвящена вопросу реализации культурно-просветительской работы в высших учебных заведениях. Определены педагогические условия обеспечения данного направления деятельности со студентами, а именно такие: 1) гуманизация воспитательной среды; 2) формирования у студентов потребности в творческой самореализации; 3) организационное обеспечение проведения культурно-просветительской работы; 4) готовность научно-педагогических работников к осуществлению культурно-просветительской работы среди студентов. На базе Национального университета биоресурсов и природопользования Украины исследован уровень обеспечения последней из перечисленных условий.

Культурно-просветительская работа, педагогические условия, высшее учебное заведение, студент, воспитание.

The article is sanctified to the question of realization of in a civilized manner-elucidative work in higher educational establishments. The pedagogical terms of providing of this direction of activity are certain with students, namely such: a 1) humanizing of educator environment; 2) forming in creative self-realization; 3) orgware of realization of in a civilized manner-elucidative work; 4) readinneses of scientifically-pedagogical workers are to realization of in a civilized manner-elucidative work among students. On the base of the National university of life and environmental sciences of Ukraine the level of providing of the last is investigational from the enumerated terms.

In a civilized manner-elucidative work, pedagogical terms, higher educational establishment, student, education.